

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента,
Жерновникової Оксани Анатоліївни
на дисертацію Кабанкової Олени Миколаївни
«Формування пізнавальної самостійності студентів технічного
університету в процесі вивчення іноземної мови»,
подану до спеціалізованої вченої ради Д 64.053.04 Харківського
національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора
філософії) зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання

Актуальність теми дослідження

Актуальність дослідження проблеми «Формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови» не викликає сумнівів і визначається об'єктивними умовами сучасної техногенної цивілізації, яка характеризується невідомим розвитком, змінюючи образ світу, зокрема – соціальну реальність. За таких умов сучасні світові інтеграційні процеси зумовлюють потребу в оновленні підготовки студентів технічного університету, які здатні навчатися упродовж життя, постійно вдосконалюючи власну професійну компетентність. Успішність вирішення зазначених завдань значною мірою залежить від сформованості у майбутніх фахівців умінь і навичок самостійно планувати, здійснювати й оцінювати пізнавально-творчу діяльність у професійній сфері. Тож важливим напрямом педагогічного пошуку є розроблення ефективних умов, форм і методів формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету у процесі вивчення іноземної мови, які є недостатньо розробленими в педагогічній теорії, особливо в дидактиці. Сучасний стан розуміння теоретичних основ цієї проблеми демонструє дисертантка.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих в дисертації

Відповідно до мети дисертаційної роботи автором розв'язано актуальну наукову проблему, що полягає в обґрунтуванні дидактичних умов формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови.

Ознайомлення з дисертацією, авторефератом та публікаціями О. М. Кабанкової дає підстави стверджувати, що сформульовані автором наукові положення, висновки та пропозиції є в достатній мірі обґрунтованими, базуються на комплексному застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема таких як системний підхід для розкриття цілісності об'єкта й предмета дослідження, що надало змогу описати процес навчання та процес формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови.

Джерельною базою дослідження стали теоретичні та методичні розробки вітчизняних і зарубіжних учених, результати монографічних досліджень, наукові

публікації, аналітичні матеріали, матеріали науково-практичних конференцій, в яких брала участь авторка. У процесі роботи над дисертацією автором опрацьовано вітчизняні та закордонні публікації з педагогіки і психології за такими напрямками досліджень, як засоби навчання, простір і середовище навчання, умови формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Дисертація і автореферат викладені логічно, послідовно, структурно грамотно, коректно, оформлені ретельно. Висновки за розділами та загальні висновки аргументовані, ґрунтуються на результатах проведеного дослідження, відображають зміст викладеного матеріалу.

Одержані результати дисертаційної роботи мають наукову новизну, яка полягає в наступному. В дисертації *вперше* виявлено та теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови (актуалізація позитивної мотивації та цілеспрямованості майбутніх інженерів до самостійної пізнавальної діяльності; інтенсифікація позитивного емоційно-вольового ставлення майбутніх інженерів до процесу самостійної пізнавальної діяльності при вивченні іноземної мови; активізація навчального процесу вивчення іноземної мови на основі дидактично обґрунтованого комплексу спеціально підготовлених завдань, необхідних для виконання самостійної творчої діяльності, зорієнтованих на успішну професійну діяльність та особистісно-професійний розвиток майбутніх інженерів) та експериментально перевірено ефективність їх упровадження в освітній процес технічних закладів вищої освіти; *уточнено* сутність основних дефініцій («самостійна пізнавальна діяльність», «пізнавальна самостійність», «формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови»); *конкретизовано* компоненти (цілемотиваційний, змістовно-операційний, емоційно-вольовий, оцінний), критерії (спонукальний, когнітивний, особистісний та рефлексивний), показники та рівні (креативний, продуктивний, репродуктивний) сформованості пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови; *подальшого розвитку* набули методичні засади: форми (індивідуальні, колективно-групові), засоби (інформаційні, дидактичні, технічні), методи (стимулювання позитивної мотивації навчання та пізнавального інтересу; сприятливого емоційного мікроклімату, вольових якостей майбутніх інженерів; активізація, контроль та оцінювання навчально-пізнавальної діяльності) фахової підготовки майбутніх інженерів у процесі вивчення іноземної мови.

Аналіз змісту дисертаційної праці

Дисертація О. М. Кабанкової складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі розглядається науковий апарат дослідження, що є методологічно обґрунтованим; продумана актуальність дослідження обраної

проблеми. Об'єктом свого дослідження авторка обирає процес формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету при вивченні іноземної мови. Формулювання мети та гіпотези відповідають змісту дослідження. Добре сформульовані завдання дослідження, обсяг яких цілком відповідає вимогам до кандидатської дисертації.

Відповідно до першого завдання, у дисертації авторка, проаналізувавши стан досліджуваної проблеми в філософській, психологічній, педагогічній літературі, авторка окреслила понятійно-термінологічне поле проблеми формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови; уточнила сутність основних дефініцій дослідження.

Дослідження володіє незаперечною науковою новизною, оскільки авторка вперше теоретично обґрунтувала понятійний конструкт «формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови» як складний цілісний процес, що виникає в результаті розвиненої мотивації, потреби, пізнавального інтересу, цілеспрямованості та передбачає не лише оволодіння теоретичними знаннями, набуття практичних умінь та навичок, але й наявність вольових, емоційних та оцінних особистісних якостей і професійних здібностей, спрямованих на успішну реалізацію пізнавальної діяльності й самовдосконалення..

У дисертації достатньо повно визначено й обґрунтовано, на основі другого завдання дисертаційної роботи, організаційний супровід формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови, дидактичний потенціал іноземної мови як засобу формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету. Авторка вперше теоретично обґрунтувала і виокремила: дидактичні (науковості, системності й послідовності навчання, наочності, посиленості та доступності, свідомості й активності, міцності) й методичні принципи (комунікативної спрямованості навчання, індивідуалізації, ситуативності або контекстуальної зумовленості, професійної спрямованості навчання), методи (стимулювання позитивної мотивації навчання та пізнавального інтересу; сприятливого емоційного мікроклімату, вольових якостей майбутніх інженерів; активізація, контроль та оцінювання навчально-пізнавальної діяльності) і засоби (інформаційні, дидактичні, технічні), які сприяють формуванню пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови..

Відповідно до третього завдання дослідження, авторка визначила компоненти, критерії, показники, рівні та виявити реальний стан сформованості пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови.

У дисертаційній роботі вперше обґрунтовано дидактичні умови формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови: актуалізація позитивної мотивації та цілеспрямованості майбутніх інженерів до самостійної пізнавальної

діяльності; інтенсифікація позитивного емоційно-вольового ставлення майбутніх інженерів до процесу самостійної пізнавальної діяльності при вивченні іноземної мови; активізація навчального процесу вивчення іноземної мови на основі дидактично обґрунтованого комплексу спеціально підготовлених завдань, необхідних для виконання самостійної творчої діяльності, зорієнтованих на успішну професійну діяльність та особистісно-професійний розвиток майбутніх інженерів. Представлено алгоритм реалізації дидактичних умов формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови, що складається з таких етапів: цільовий; теоретико-процесуальний, оцінно-результативний.

Аналіз результатів експерименту засвідчив позитивну динаміку сформованості пізнавальної самостійності студентів експериментальних груп у порівнянні з контрольними групами. Підсумки експериментальної роботи підтвердили вихідну гіпотезу дослідження.

У висновках дисертації (с. 234-237) узагальнено основні здобутки дисертантки, що логічно завершують дослідження, яке характеризується як науковою значущістю, так і практичною корисністю. Усе це дає змогу констатувати, що мету дослідження досягнуто, поставлені завдання виконано.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Дисертаційне дослідження проведено на належному науково-теоретичному рівні, однак окремі його положення є дискусійними та потребують уточнень. У цьому контексті доцільно зробити такі зауваження та пропозиції до дисертації.

1. У першому розділі при аналізі проблеми формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови було б доцільним більш чітко визначити основні підходи та розбіжності у дослідженнях вітчизняних та закордонних науковців з даної проблематики, виявити групи досліджень, їх основні здобутки та невирішені проблеми, які мають відношення до даної роботи. Слід також зазначити, що авторка недостатньо уваги приділяє вивченню праць сучасних українських вчених у визначеному аспекті, зокрема слід було звернутися до вивчення наукових здобутків наукових шкіл професора О. В. Малихіна та професора М. О. Лазарєва.

2. Другий розділ дисертаційної праці слід було назвати «Теоретичне обґрунтування дидактичних умов формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови», оскільки саме про них йдеться у розділі. А в авторефераті в другому розділі, на нашу думку, потрібно було б детальніше описати дидактичні умови формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови, адже саме вони є предметом дослідження.

3. У підрозділі 2.1 (автореферат с. 8, дисертація с. 138-139) зазначено авторкою, що для отримання достовірних даних було використано комплекс

взаємодоповнюючих методик досліджень для оцінювання цілемотиваційного, змістовно-операційного, емоційно-вольового та оцінного компонентів. Утім оцінювання слід було проводити за спонукальним, когнітивним, особистісним та рефлексивним критеріями.

4. Завдання практичного характеру, запропоновані авторкою у підрозділі 3.2 дисертації (с. 189-191, с. 192-193, с. 203-207, с. 212-214) слід було перенести у додатки.

5. Оскільки експеримент здійснювався з достатньо великою групою учасників, провести самостійно усю експериментальну діяльність дисертантка, очевидно, не мала можливості, отже, до роботи залучалися викладачі технічних ЗВО. Вважаємо, для забезпечення більшої ймовірності доцільно було розкрити методику їх підготовки для участі в педагогічному експерименті.

6. З метою доведення достовірності одержаних результатів дисертаційної роботи й ефективності авторських підходів щодо формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови доцільно було урізноманітнити методи математичної статистики, що дозволило б здійснити глибший аналіз результатів експериментального дослідження.

Висловлені зауваження та пропозиції не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження, його наукової та практичної цінності.

Загальний висновок

Дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, має наукову і практичну цінність. Практична цінність дисертаційної роботи полягає у в розробленні та апробуванні комплексу методик з дослідження стану сформованості пізнавальної самостійності, впровадженні навчального посібника «Fundamentals of Inorganic Chemistry» («Основи неорганічної хімії») для студентів технічних закладів вищої освіти, збірника контрольних робіт з англійської мови «Basics of Computing» («Основи інформатики») для студентів заочної форми навчання комп'ютерних спеціальностей, збірника тестів з англійської мови «Tests in English for Students of the Information Technology Department» («Збірник тестів для студентів факультету інформаційних технологій»), а також системи професійно й комунікативно орієнтованих навчальних завдань, проблемних, ігрових та інтерактивних завдань-ситуацій, навчальних проектів, які передбачають вивчення іноземної мови. Наукові положення, навчально-методичні матеріали впроваджено в освітній процес ЗВО, що підтверджено відповідними довідками. Робота достатньо апробована на наукових конференціях різних рівнів.

Основні результати дисертації висвітлено у 23 публікаціях (20 одноосібних), із них: 10 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 2 – у міжнародних періодичних виданнях, 8 – у збірниках матеріалів конференцій, 1 – навчальний посібник, 2 – навчально-методичні посібники.

Таким чином положення та висновки дисертаційного дослідження, методичні рекомендації, зміст наукових публікацій не викликають заперечень. Дисертація багата на творчі знахідки, які характеризуються достатнім рівнем наукової новизни, переконливою аргументацією висновків, їх практичною цінністю. Аналіз викладеного в дисертації матеріалу свідчить про актуальність обраної теми, високий теоретичний рівень і практичну цінність наукового доробку.

Отже, на підставі здійсненої експертизи дисертаційної роботи, автореферату та ознайомлення з опублікованими працями дисертантки можна зробити висновок про те, що дисертація Кабанкової Олени Миколаївни «Формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови» є завершеною науковою працею, що має теоретичну й практичну значущість, відповідає вимогам пп. 9, 11, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» (затверджено Постановою Кабінету міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання.

Доктор педагогічних наук,
доцент, професор кафедри математики
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

О. А. Жерновникова

